

A 291 KVAMSØY KIRKE

Forprosjekt på behandling av altertavlen fra 1716

Jernæs, Nina Kjølse

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel A 291 Kvamsøy kirke Forprosjekt på behandling av altertavlen fra 1716	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 99/2017	Publiseringsdato Oktober 2017
	Prosjektnummer 1021089	Oppdragstidspunkt August 2017
	Forsidebilde Detalj fra altertavlens predella: «Nattverden». Foto: NIKU	
Forfatter(e) Jernæs, Nina Kjølsten	Sider 19	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Konserveringsavdelingen	

Prosjektleder Nina Kjølsten Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) Ingeborg Christine Løvdal
Kvalitetssikrer Ellen Hole

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren

Sammendrag

NIKU utførte i august 2017 et forprosjekt på konservering av altertavlen som står i Kvamsøy middelalderkirke. Altertavlen er datert 1716 og fikk i 2016 tilstandskategori 2 som betyr «middels kraftige symptomer, moderat behandling nødvendig». Rapporten gir kort info om kirken og altertavlen. Den beskriver altertavlens tilstand inkludert kartlegging av løs maling, og gir en oversikt over testede materialer og metoder for konsolidering og rensing. NIKU anbefaler konsolidering av løs maling med Lascaux Medium for konsolidering, samt våtrenns og tørrrens av de ulike elementene på altertavlen. Det anbefales å retusjere de mest skjemmende skadene i et egnet medium (ikke testet). Denne rapporten skal fungere som en arbeidsbeskrivelse for behandlingen av altertavlen i hovedprosjektet.

Emneord Kirkeinteriør, kirkeinventar, altertavler, barokk, konservering
--

Avdelingsleder

Ellen Hole

Nøkkelinformasjon

Bygning	Kvamsøy kirke, Balestrand kommune
Topografisk nummer	A 291
Vernestatus på bygg	Fredet
Bestiller av oppdrag	Riksantikvaren
Kontaktperson ved Riksantikvaren	Kjersti Marie Ellewsen
Eier og bruker av bygget	Balestrand sokneråd
Kontaktperson ved bygningen	Jostein Risa, kirkeverge
Gjenstand som har behov for konserveringsbehandling	Kirkens altertavle
Målsetting for rapporten	Fungere som en arbeidsbeskrivelse for behandlingen av altertavlen i hovedprosjektet.

Innholdsfortegnelse

Nøkkelinformasjon	3
1 Bakgrunn	5
1.1 Formål med prosjektet.....	5
2 Litt om kirkens historie.....	5
3 Inneklima i kirken	6
4 Beskrivelse av altertavlen.....	6
4.1 Materialbruk.....	6
4.2 Altertavlens mål	8
5 Altertavlens tilstand	9
5.1 Tilstand på treverk, bemaling og lerretsmaleri	9
6 Anbefalinger for konservering av altertavlen.....	15
7 Tabell med forslag til materialer og metode for behandling av altertavlen	16
8 Litteratur og arkivalia	17
9 Vedlegg 1 Testede materialer og metoder, utført juni 2017	17

1 Bakgrunn

Kvamsøy kirke er bygget på Kvamsøya i Sognefjorden i perioden 1280-1300. Selv om murkirken er fra middelalderen, har interiøret noe senere datering. Kirkens altertavle er fra 1716.

Kvamsøy kirke har hatt en jevnlig oppfølging av vedlikeholdsarbeidet på byggets eksteriør og interiør de siste årene. I 2009 ble NIKU spurt av Balestrand sokneråd om å gi en vurdering av altertavlen (Wedvik 2009). I 2016 utførte Riksantikvaren og NIKU en tilstandsvurdering av utvalgte kirker i Sogn og Fjordane, deriblant Kvamsøy (Heggenhougen 2016).

Ved befaringen i 2016 ble tilstanden til altertavlen beskrevet slik: tilstandskategori 2, klimarelaterte skader. Behov for konsolidering, rensing og retusjering, utføres av malerikonservator.¹

Riksantikvaren ønsket i denne forbindelse at NIKU utførte et forprosjekt konservering av altertavlen som dateres til 1716. Forprosjektet ble utført i august 2017.

1.1 Formål med prosjektet

Formålet med prosjektet var å utføre en tilstandsanalyse av altertavlen og kartlegge omfang av løsmaling. Forprosjektet innebar også en undersøkelse av hva som bør gjøres av konserveringsarbeid for å stabilisere tilstanden, og hvordan dette best kan utføres. I forprosjektet ble det klart at rensing av overflater også er en viktig del av bevaring og stedvis stabilisering av tilstanden. Rapporten beskriver dette gjennom tekst og tabeller.

2 Litt om kirkens historie

Kvamsøy kirke er en langkirke i mur fra middelalderen og dateres til 1280-1300 (Aaraas m.fl.: 102) (figur 1)². Kvamsøy regnes å være den minste øya i verden som har sin egen kirke, og er kun tilgjengelig via sjøveien. Den er kun sporadisk i bruk etter Sæle kirke tok over som sognekirke rundt år 1900. Frem til 1964 tilhørte kirken Vik kommune og var et eget sogn. I 1964 ble kirken underlagt Balestrand kommune, og i 2004 ble kirken en del av Balestrand sogn (Norges kirker 2017).

Kirken har ikke innlagt strøm og som belysning brukes stearinlys. Kirken er fredet etter Kulturminnelovens § 4, som er automatisk fredning grunnet alder.

Figur 1 Kvamsøy kirke, juni 2017

¹ 0 = ingen symptomer, ingen tiltak nødvendig, ordinært vedlikehold. 1 = svake symptomer, behov for regelmessig overvåkning, ordinært vedlikehold. 2 = middels kraftige symptomer, moderat behandling nødvendig. 3 = kraftige symptomer, omfattende behandling nødvendig.

² Alle fotografier i rapporten er tatt på NIKUs befaring i perioden 29.-31.08.2017

3 Inneklima i kirken

Den klimatiske belastningen på et bygg sitt interiør skyldes høye verdier og / eller svingninger i temperatur, luftfuktighet og lys. Høy luftfuktighet kan føre til råte og soppskader, og den relative luftfuktigheten (RF)³ styres i stor grad av temperatur (Kirkeoppvarming 2005: 18).

Regelmessig relativ fuktighet over 70 % kan være tilstrekkelig for muggvekst. Næring som skitt, støv eller hudrester på konstruksjoner eller overflater kan gi muggvekst ved lavere fuktighet (Folkehelseinstituttet 2016).

Det er ikke utført klimaregistreringer i Kvamsøy kirke. Den er ikke oppvarmet og inneklimaet følger naturlige svingninger i utetemperaturene og luftfuktighet. RF er naturlig nok til tider svært høy grunnet kirkens geografiske plassering. Altertavlen får lys gjennom vindu fra syd. Vinduet er ikke tildekket.

4 Beskrivelse av altertavlen

Altertavlen er en av sitt slag når det gjelder bruken av akantusdekor på Vestlandet. Det finnes ikke mange altertavler med slik utforming i dette området. Det er også sjeldent at en altertavle fra denne tidsperioden ikke har gjennomgått endringer i form av overmaling eller andre tilføyelser.

4.1 Materialbruk

Altertavlen er skåret i tre, med sentralmotivet «Korsfestelsen» som er malt på lerret. Originale maleteknikker som er benyttet, er en underliggende krittgrundering, oljemaling, oljeforgylling og forsølving med ulike lasurer (figur 2). Altertavlen er ikke overmalt, og det vi ser er originale overflater.

³ Relativ luftfuktighet er forholdet mellom den aktuelle vannmengden i luft og den maksimale vannmengden luften kan inneholde. Relativ luftfuktighet forkortes til RF. RF uttrykkes i prosent, og er relatert til en gitt temperatur. Maksimal vannmengde (mettet luft) ved denne temperaturen er altså 100 % RF (KlimaNorge 2017).

Figur 2 Altertavlen fra 1716

Altertavlen er skåret av J.C. Schauer og treskjærerarbeidet er vakkert utført.⁴ Det vites ikke hvem som har utført malearbeidet. Videre beskrivelse av tavlen er hentet fra norgeskirker.no (2017):

Altartavla vart gjeven til Kvamsøy kyrkje i 1716. Innskrifta på måleriet, Magr Ivarüs Eirici Leganger, Anna Petri Filia Finde 1716, fortel kven som gav tavla. Ho er skoren i regense-stil, ein litt forfina og stilisert barokk. Hovuddelen er samansett av eit høgt fotstykke og ei hovudhøgda med avsluttande gesims oppe, begge med framskote midtparti. Hovudhøgda er flankert av vengjer og gesimsen ber låg boge under høgt kronfelt. Tematikken i tavla er Nattverden og Krossfestinga.

Nattverden er framstilt sentralt på fotstykket på ein skoren kartusj i form av eit skjold med inn- og utrulla voluttforma kantar. Ut frå nedre del av kartusjen veks sirleg akantuslauv utover flata. Dei smale sidedelane har egne akantusranker forma kring eit band.

Hovudhøgda har ei måla framstilling av Nattverden i eit rektangulært biletfelt som med enkel ramme fyller høgda under gesimsen. Biletet er flankert av loddbeint hengjande skorne girlanders med sløyfe øvst, bladformer avbrotne av blomar og avslutta nede med to duskar nedst. Girlandermotivet vert teke opp att i sidefelta.

Vengjene er skorne i ein finsleg og elegant akantus som slyngjer seg kring eit karakteristisk regenseband som kviler oppe på nedre list i gesimsen.

Kronstykket har eit lågt bogefelt under listverk og over dette eit felt med inn og utsvinga opprulla voluttar, to på kvar side. Frå dei øvste, utsvinga, veks det akantuslauv inn over og dekkjer feltet som er avslutta oppe med svungne lister som endar i voluttar sentralt der dei ber ein urneforma akantus fylt med skorne blomar. I bogefeltet over gesimsen er måla skyer og sol og dei hebraiske bokstavane for Jahve.

Krossen [i lerretsmaleriet, forf.] er sentralt og symmetrisk plassert. Jesus heng med rette, svakt skrådde armar. Hovudet, med attlatne auge, kviler mot hans høgre side. Kroppen er også lett vridd mot høgre og begge beina, det høgre bøygda, er festa til krossen med ein nagle. Håret under tornekrona og lendeledet flagrar mot Jesu venstre side i vinden. Under krossen står Maria med samla hender til venstre og Johannes med falda hender til høgre i biletet. Under krossen kranium og krosslagde bein. Bak krossen er det måla eit grønt landskap som endar horisontalt mot ei framstilling av Jerusalem med bymur og hus. Bakgrunnen for krossen er gråbrun med skyformasjonar i dei øvre hjørna.

Fargane i tavla elles er dominert av den grønne akantusen som er staffert med gull og med raudt i band og blomar. Botnfargen er raudbrun. I gesimsen er det blågrå marmorering. Listverk i raudt og grønt.

4.2 Altertavlens mål

<p>Høyde opp til alteret: 130 cm Bredde på alteret: 155 cm Høyde på altertavlen (fra alteret): 330 cm Bredde på altertavlen (inkl vingene): 230 cm Lerretsmaleriet: 118 x 73 cm (h x b)</p>

⁴ Christianiamesteren J.C. Schauer var en av dem som hadde sitt virke på Vestlandet og drev med akantusskurd, dog akantusrankene fikk ikke noen utbredelse her sammenlignet med Østlandet (Hauglid 1950: 154).

5 Altertavlens tilstand

Under tilstandsregistreringen ble det gjort noen generelle observasjoner av altertavlens utførelse (Heggenhougen 2016:7):

Objekt: Altertavle, 1716 (fig. 3, 4 og 5). Olje på lerret og olje på tre. H: 330 cm, B: 230 cm. Sentralmaleriet, korsfestelsesscene, er malt på et finvevd lerret som er stiftet direkte på stående bord.

Tilstand: Svært skitten. Søl av fugleekskremitter. Maleriet er litt slapt i oppspenningen, men malingen er stabil. Opp- og avskallinger på maleriets omramming. Løs maling og oppskallinger på akantusutskjæringene på predellaen, vingene og på toppstykket. Mye stearinsøl på predellaen.

Anbefaling: Rensing, konsolidering og retusjering.

Videre beskrives tilstanden mer detaljert.

5.1 Tilstand på treverk, bemaling og lerretsmaleri

Treverk:

Det er tre mindre deler av utskjæringene som tidligere har falt av og oppbevares i kirken (figur 3). Blomstene hører til tavlens bekrøning, mens den avknekte detaljen fra akantusranken hører til tavlens venstre side. Ellers er alle deler godt montert og stabile. Det ble observert noe boremel fra treborende insekter på gesims i øvre del av altertavlen. Det er usikkert om det er aktive insekter eller ei. Dette bør undersøkes nærmere ved hovedprosjektet.

Figur 3 Løse deler som er knekt av altertavlen

Altertavlens bemaling på korpus:

Det er løs maling på alle enkeltelementer på altertavlens korpus (se figur 4, 5 og 6). Årsak til dette er generell bruk og slitasje i forbindelse med klimatiske variasjoner, og er forventet å se på en altertavle fra 1716 som det ikke er utført konservering- eller restaureringsarbeid på tidligere. I tillegg kan det være lokale variasjoner i hvordan malingen har hatt evne til å feste seg til det underliggende limlaget. I de grønne detaljene ser man at malingen «krøller» seg opp.

Figur 4 Detalj av løs maling på korpus, øvre del av altertavlen

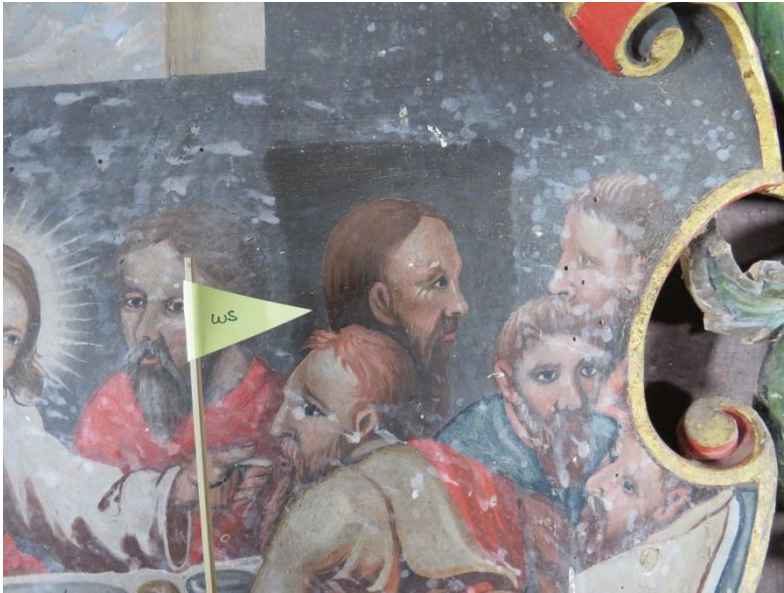

Figur 5 Detalj av løs maling på korpus, øvre del av altertavlen

Figur 6 Røde merknader: områder med løs maling

På altertavlens predella er det søl av voks fra bruken av stearinlys på alteret. Korpus' malinglag er trolig fuktsensitivt, da noen områder reagerte på saliva og fikk et blakket utseende. Dette kan muligens forklare de skjemmende hvite flekkene som ligger i malinglaget på predellaen. De hvite flekkene forsvant med påføring av White Spirit (figur 7). Det kan også forklare at det er blakkede områder på horisontale flater på de nederste akantusbladene. Her kan noen ha tørket støv med en fuktig klut. Men for å finne årsak til flekkene må overflaten undersøkes nærmere.

Figur 7 Hvite flekker på predella, test med påføring av White Spirit

Figur 8 Maling på nedre listverk mangler

Listverk i altertavlens nedre del er svært slitt og malingen er borte (figur 8). Dette kan ha vært forårsaket av vask med vann/ fuktig klut.

Figur 9 Arkitekturelementer som anbefales renset for sot

Figur 10 Rensetest av sot på listverk over «Korsfestelsen». Bruk av viskelær

Alle overflater er støvede, det er spor av spindelvev, fugleekskremitter og svært mye sot. De sotede overflatene sees særlig i øvre del av altertavlen, på gesims og gavlfelt (figur 9). En test for rensing av sot viser hvor skitne elementene er (figur 10).

Lerretsmaleri:

Lerretet er montert til stående trebord bak, så det er ikke tilgang til lerretsduken fra baksiden (figur 10). Lerretet er finvevd. Det er noe slakt spent opp, men lerretet er uten bulker og har en stabil tilstand. Malingen er også stabil. Ved bruk av ultrafiolett belysning sees ingen fluorescens. Mangel på fluorescens kan forklares med at det ikke er en sammenhengende fernissfilm på overflaten. Det var

heller ikke noe som løste seg ved påføring av løsemidler. Dog ble fargene mettet da det ble påført fukt.

Maleriets blåfarge er falmet med årene på grunn av ustabile pigmenter ved lyspåvirkning.

Figur 10 Lerretsmaleri, se pil for eksempel på falmede blå pigmenter

6 Anbefalinger for konservering av altertavlen

Det er behov for utførelse av konserveringsarbeid på altertavlen fordi original, løs maling kan gå tapt dersom konserveringsarbeid ikke utføres. Overflatene med original bemaling bør derfor sikres grunnet gjenstandens alder.

Arbeidet bør utføres i kirken. Det er behov for stillas for å utføre arbeidet tilfredsstillende. Alle prosesser dokumenteres i rapport med beskrivende fotografier.

NIKU anbefaler at materialer for konservering, er reversible i den grad det er mulig å oppnå. Materialene må også være kompatible med høy luftfuktighet.

Med utgangspunkt i tilstandsanalysen og utførte konsoliderings- og renssetester, anbefaler NIKU følgende fremgangsmåte for behandling av altertavlen:

- Fastliming av løse deler
- Konsolidere løs maling på korpus
- Lett rens av overflaten på «Nattverden»⁵
- Lett rens av «Korsfestelsen»
- Refernissere «Nattverden» og «Korsfestelsen»
- Rense bort fugleekskremitter og støv
- Rense bort sot og smuss på arkitekturelementer i øvre del
- Rens av voks fra stearinsøl
- Retusjere skader
- Borebilleaktivitet undersøkes nærmere

⁵ Årsaken til at NIKU anbefaler lett rens av «Nattverden» og «Korsfestelsen» er for å fjerne støv og smuss, slik at det ikke blir liggende støv i den nypåførte fernissen.

7 Tabell med forslag til materialer og metode for behandling av albertavlen

Behandling	Testet	Anbefalt metode	Anbefalte materialer
Lime fast løse deler	Nei	Punktkonsolidering	Konsolideringsmiddel kjente og akseptable aldringsegenskaper
Konsolidere løs maling på korpus	Ja	Punktkonsolidering	LMK eller tilsvarende med kjente og akseptable aldringsegenskaper
«Nattverden», lett rens av overflaten	Ja	Våtrens med bomull på viklepinne	Etanol: Aceton 1:1 eller lignende
«Korsfestelsen» lett rens av overflaten	Ja	Tørrens	Polyurethane svamp eller tilsvarende med samme egenskaper
Refernissere «Nattverden» og «Korsfestelsen»	Nei	Påføring med pensel	Naturlig harpiks med egnet glans
Rense bort fugleekskremer og støv på korpus og maleri	Ja	Våtrens med bomull på viklepinne	Saliva og etanol suksessivt og etter behov
Rense bort sot og smuss på arkitekturelementer i øvre del	Ja	Viskelær	Creta Monolit eller tilsvarende
Rens av voks fra stearinsøl	Ja	Mekanisk fjerning	Bruk av viklepinne eller lignende
Retusjere skader	Nei	Områder med avskallet maling som er skjemmende fra betrakteravstand, retusjeres. Bruk av normalretusjer da retusjene skal sees fra betrakteravstand. ⁶ Det er ikke behov for å kitte skadene i forkant av retusjering.	Reversible materialer med gode aldringsegenskaper i forhold til bindemidlets løselighet og pigmentenes stabilitet
Borebilleaktivitet undersøkes nærmere	Nei	Visuell undersøkelse	Vha god lyssetting, se etter ytterligere boremel på horisontale flater. Orienter seg om evt skader og mulige tiltak.

⁶ Definisjon normalretusj: retusjen er synlig på kort avstand, men går i ett med de omkringliggende fargene på normal betrakteravstand.

8 Litteratur og arkivalia

Aaraas, M.H., T. Djupedal, S. Vengen, F.B. Før Sund 2000: *På kyrkjeferd i Sogn og Fjordane. 2. Sogn.* Sogn og Fjordane Fylkeskommune: Selja Forlag.

Hauglid, R. 1950; *Akantus 1: Fra Hellas til Gudbrandsdal.* Oslo: Mittet.

Heggenhougen, B. 2016: *A 291 Kvamsøy kyrkje, Sogn og Fjordane. Tilstandsregistrering av kunst og inventar.* NIKU Oppdragsrapport 49/2016

Kirkeoppvarming 2005: *Kirkeoppvarming, miljøriktig og energieffektiv.* Sluttrapport.

Wedvik, B. 2009: *Kvamsøy kirke. Altertavle samt fire lerretsmalerier, forprosjekt.* NIKU Oppdragsrapport 259/2009

Nettsider:

Folkhelseinstituttet 2016: <https://www.fhi.no/ml/miljo/inneklima/fuktproblemer-og-muggvekst-i-byggnin/#vekstbetingelser-for-muggsopp> [Lesedato 7.8.2017]

Norges kirker 2017: http://www.norgeskirker.no/wiki/Kvams%C3%B8y_kyrkje Tekst skrevet av A. M. Hoff [Lesedato 25.9.2017]

9 Vedlegg 1 Testede materialer og metoder, utført juni 2017

Tester utført, konsolidering	Hva	Resultat
Akantus, høyre vinge i forgyllingen, pudrete grønn farge	LMK ⁷ med varmeskje. Påføres med spisspensel mellom malingflak og grundering.	Gikk fint å legge ned Den grønne er skjør og det er vanskelig å få limet til kun å ligge under malingflaket
Akantus venstre side av «Nattverden»	Paraloid B72 4 % i metoxypropanol	Festet ikke malingen
Akantus venstre side av «Nattverden»	Paraloid B72 2,5 % i Shellsol A	Festet ikke malingen
Akantus høyre side av «Nattverden»	LMK med varmeskje. Påføres med spisspensel mellom malingflak og grundering.	Fester malingen fint
Akantus venstre side av «Nattverden»	Methylcellulose med spisspensel med varmeskje	Fester malingen
Lyst hvitt/ forgyllt område inni akantusen på venstre vinge	Methylcellulose med spisspensel med varmeskje	Fungerte
Grønn list på ramme til lerretsmaleri, venstre side	LMK med varmeskje	Gikk fint å legge ned. Ganske sprø maling, spretter lett av.
Grønn list på ramme til lerretsmaleri, venstre side	Methylcellulose med spisspensel med varmeskje	Fungerte ikke
Grønn list på ramme til lerretsmaleri, venstre side	Methylcellulose gjennom japanpapir med varmeskje	La seg ikke ned pga japanpapir, festet seg også på melinexen
Grønn list på ramme til lerretsmaleri, venstre side	Paraloid B72 4 % i metoxypropanol med varmeskje	Trakk helt inn i strukturen, festet ikke malingen

⁷ LMK: Lascaux Medium for konsolidering

Tester utført, rensing		
«Nattverden»	White spirit	Metter hvite flekker og malingsoverflate. Fjerner ingenting.
«Nattverden»	Polyurethane svamp	Fjerner ingen synlig smuss
«Nattverden»	Etanol	Ingen endring
«Nattverden»	Etanol: Aceton	Renser overflaten noe
«Korsfestelsen»	Etanol	Ingen endring, mettet kun overflaten mens etanolen var våt
«Korsfestelsen»	Aceton	Noe smuss på bomullen, fjernet litt av blakkingen på overflaten, men ikke mye
«Korsfestelsen»	Etanol: aceton 1:1	Ingen endring, tok med noen brune pigmentkorn (mekanisk belastning)
«Korsfestelsen»	Spytt	Ingen renseeffekt
«Korsfestelsen»	Polyurethane svamp	Tar noe smuss, løsner ingen pigmentkorn. Skånsom og god
«Korsfestelsen»	1,5 % TAC	Ikke mye renere overflate, løste litt av de grønne pigmentene
Akantusranker i nedre del, stearinsøl	Viklepinne, mekanisk fjerning	Lar seg enkelt fjerne
Marmorerte arkitekturelementer i øvre del, bue	Wallmaster	Smuss på svampen, ingen endring på overflaten
Marmorerte arkitekturelementer i øvre del, bue	Polyurethane svamp	Ingen endring
Marmorerte arkitekturelementer i øvre del, bue og listverk som skiller nedre og øvre del	Creta Monolit	Fungerer svært bra, tar smuss og sot fra overflatene. Enklere å rense de lyse listene som er malt med fetere maling. Listverket som er lyseblått er mattere og noe vanskeligere å rense.
Marmorerte arkitekturelementer i øvre del, bue	1,5 % TAC, etterrensing med saliva	Litt renere, men renset ikke all sot
Marmorerte arkitekturelementer i øvre del, bue	3 % TAC, etterrensing med saliva	Litt renere, men renset ikke all sot
Marmorerte arkitekturelementer i øvre del, bue	Etanol etter viskelær	Renset bort noen rester av sot
Marmorerte arkitekturelementer i øvre del, bue	Aceton etter viskelær	Renset bort noen rester av sot
Akantus, støv og skitt	Saliva på viklepinne	Fjerner fugleskitt, blakker overflaten noe mer enn den allerede er
Akantus, støv og skitt	Etanol på viklepinne	Renser og metter overflaten

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 99/2017

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00